

Maria Anna Dalkowska

Transgraniczne łączenie się spółek kapitałowych na podstawie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2121 jako przejaw europejskiej swobody przedsiębiorczości

Cross-border mergers of limited liability companies under Directive (EU) 2019/2121 of the European Parliament and of the Council as a manifestation of European freedom of establishment

Podstawy prawne umożliwiające transgraniczne operacje gospodarcze na spółkach kapitałowych wynikają wprost z traktatów założycielskich Unii Europejskiej. Swoboda przedsiębiorczości umożliwia podmiotom transgraniczne migracje, w postaci zmiany siedziby, przekształcenia czy łączenia spółek. Spółki dokonujące transgranicznego łączenia, posiadają odmienne statuty personalne, czyli podlegają pod inne prawo właściwe państw członkowskich. Wiąże się to z wieloma trudnościami dla przeprowadzenia transakcji. Równocześnie, orzecznictwo TSUE odgrywające ważną rolę w procesie wykładni przepisów, dokonuje rozszerzającej interpretacji swobody przedsiębiorczości. Wyrazem wskazanej linii orzeczniczej jest wyrok w sprawie Polbud, z którego wynika uprawnienie do przekształcenia spółki, nawet jeśli prawo państwa inkorporacji hołduje innej teorii siedziby, niż państwo w którym spółka jest przekształcana.

Ugruntowana linia orzecznicza oraz brak harmonizacji przepisów w zakresie transgranicznych operacji, wiązał się z koniecznością nowelizacji przepisów na poziomie unijnym. Brak harmonizacji przepisów, w zestawieniu z regułami kolizyjnoprawnymi państw członkowskich i odrębnymi statutami personalnymi dla spółek pochodzących z różnych państw inkorporacji, powodował wiele negatywnych konsekwencji zarówno dla podmiotów gospodarczych, jak i ich udziałowców lub akcjonariuszy oraz uczestników obrotu prawnego. Odpowiedzią na wskazane problemy

było uchwalenie i wejście w życie dyrektywy 2019/2121, której celem jest integracja gospodarcza w ramach jednolitego rynku unijnego. Przepisy dyrektywy 2019/212, zostały zaimplementowane do polskiego porządku prawnego ustawą z dnia 16 sierpnia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw¹, która w przeważającym zakresie weszła w życie z dniem 15 września 2023 r.

Słowa kluczowe: Swoboda przedsiębiorczości, prawo spółek, spółka kapitałowa, transgraniczna fuzja.

The legal basis for allowing cross-border business operations on companies derives directly from the founding treaties of the European Union. Freedom of establishment, allows entities to migrate across borders, in the form of a change of registered office, transformation or merger and acquisition of companies. Companies carrying out cross-border mergers, have different personal statutes – are subject to different applicable laws of the member states. This entails many difficulties for the transaction. At the same time, the jurisprudence of the CJEU, which plays an important role in the process of interpreting the provisions on freedom of establishment, provides an expansive interpretation of freedom of establishment. An expression of the indicated line of jurisprudence is the judgment in the Polbud case, which implies the right to transform a company, even if the law of the state of incorporation harks back to a different theory of domicile than the state to which the company is being transformed. The line of jurisprudence and the lack of harmonization of regulations on cross-border operations, involved the need to amend the regulations. The lack of harmonization of regulations and separate personal statutes for companies from different states of incorporation, caused many negative consequences for both companies and their shareholders. The response to the identified problems was the enactment and entry into force of Directive 2019/2121, which aims at economic integration within the EU single market.

Key words: Freedom of establishment, company law, capital company, cross-border merger.

---

¹ Ustawa z dnia 16 sierpnia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw Dz.U. 2023 poz. 1705.

Wprowadzenie

Jednym z gospodarczych priorytetów ustawodawcy europejskiego jest stworzenie jednolitego, wewnętrznego rynku oraz utworzenie stałych ram prawnych, które umożliwią jego funkcjonowanie bez zakłóceń. Istotnym elementem procesu jego tworzenia jest usunięcie barier handlowych między państwami członkowskimi. Ustawodawca europejski, zakłada przy tym, że takie działania ułatwią istniejącym przedsiębiorstwom z różnych państw członkowskich, zwiększenie ich potencjału gospodarczego poprzez łączenie się spółek między krajami członkowskimi. Łączenie się spółek jako przejaw mobilności podmiotów gospodarczych na rynku Unii Europejskiej, jest wyrazem unijnej swobody przedsiębiorczości. Podstawy przeprowadzania transgranicznych operacji znajdują swe podłoże aksjologiczne w wartościach, na których opierają się akty założycielskie Unii Europejskiej.

W opracowaniu zostanie podjęta próba przedstawienia podstawy normatywnej dla procesu transgranicznego łączenia się spółek kapitałowych oraz jej aksjologicznych podstaw w odniesieniu do traktatowej swobody przedsiębiorczości, za pomocą metody prawnoporównawczej i analizy przepisów TFUE, dyrektywy 2005/56/WE i dyrektywy 2019/2121.

Przyczyny i cele transgranicznego łączenia się spółek kapitałowych

W doktrynie międzynarodowego prawa spółek, jak też w doktrynie krajowego prawa spółek pojęcia połączenia oraz fuzji traktowane są jako synonimy. Zatem pod pojęciem fuzji rozumie się różnego rodzaju połączenia, w szczególności chodzi o połączenie majątków minimum dwóch spółek kapitałowych, przy czym co najmniej jedna z nich traci swoją podmiotowość prawną i ulega rozwiązaniu bez przeprowadzania postępowania likwidacyjnego. Jej wspólnicy otrzymują w wyniku fuzji rekompensatę w postaci nabycia udziałów lub akcji w spółce przejmującej lub też nowo powstałej. Z punktu widzenia merytorycznego prawa spółek, możliwe jest wyłącznie łączenie przez przejęcie bądź też zawiązanie nowej spółki².

---

² E. Wiczonek, *Transgraniczna fuzja spółek w aspekcie kolizyjnoprawnym*, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego 2009, nr 1, s. 57.

W świetle prawa kolizyjnego, wyłączone znaczenie ma jedynie fuzja transgraniczna, przeprowadzana ponad granicami państwa. W piśmiennictwie podkreśla się, że pojęciem lepiej oddającym istotę takiego stanu rzeczy jest pojęcie fuzji transgranicznej, a nie międzynarodowej, gdyż w pierwszym przypadku lepiej widoczny jest cel i istota takiego łączenia. Niezbędne dla dalszych rozważań jest głębsze pochylenie się nad cechą „transgraniczności” oraz podjęcie próby jej zdefiniowania. Należy przyjąć, że fuzja transgraniczna zachodzi wtedy, gdy dochodzi do przeniesienia masy majątkowej poza granice państwa macierzystego spółki³. W literaturze wskazuje się jednak, że tego rodzaju definicja nie jest w pełni słuszna i adekwatna dla każdego stanu faktycznego⁴. Istotą fuzji transgranicznej jest zetknięcie się kilku systemów prawnych ze sobą⁵. Dla zachowania cechy transgraniczności, zgodnie z tym poglądem, fakt przeniesienia masy majątkowej poza granice państwa macierzystego nie jest elementem bezwzględnie koniecznym. Zdaniem E. Wieczorek *„nie można się jednak zgodzić z tym stanowiskiem, ponieważ to właśnie przeniesienie majątku jest istotą każdej fuzji, w konsekwencji powinno stanowić punkt wyjścia dla każdego analizowanego przypadku”*⁶. Przy kwalifikowaniu fuzji jako „transgranicznej” należy więc oprzeć się na kryterium przeniesienia majątku między dwoma państwami. W tym przypadku zawsze dojdzie do zetknięcia się co najmniej dwóch porządków prawnych, z których każdy będzie dla spółek uczestniczących w procesie połączenia, prawem miarodajnym dla oceny ich statutu osobowego. Wielość statutów personalnych przy przeprowadzaniu transgranicznej fuzji jest jej skutkiem, a nie istotą. Istotą, jak już zostało wspomniane powyżej, jest przeniesienie masy majątkowej poza granicę państwa.

Podstawowym celem transgranicznego łączenia się spółek jest osiągnięcie efektu synergii. Synergia polega na współdziałaniu kilku czynników, które działając wspólnie osiągają więcej korzyści niż każdy z osobna. Osiągnięcie efektu synergii umożliwia koncentracja kapitału łączących się spółek, która przede wszystkim skutkuje zajęciem silniejszej pozycji na rynku przez powstałą spółkę, co z kolei wiąże się z uzyskaniem

---

³ Ibidem, s. 58.

⁴ M. Szydło, *Transgraniczne łączenie się spółek kapitałowych na rynku wewnętrznym w Unii Europejskiej*, Rejent 2006, nr 12, s. 98.

⁵ Sz. Okoń, *Aspekty kolizyjnoprawne transgranicznego łączenia się spółek*, Przegląd Prawno-Ekonomiczny 2012, nr 1, s. 59.

⁶ E. Wieczorek, *Transgraniczna...*, s. 57.

szerszego do niego dostępu⁷. Przykładem obrazującym potrzebę osiągnięcia efektu synergii jest rodzaj łączenia przez przejęcie. W przypadku łączenia przez przejęcie przyczyną jest potrzeba sanacji spółki, która znajduje się w trudnej sytuacji ekonomicznej i której przedsiębiorstwo zostanie objęte przez przejmującą spółkę. Kolejną przyczyną łączenia przez przejęcie jest chęć bądź też potrzeba usunięcia konkurencji. Spółka przejmująca, która powstaje po przejęciu kilku spółek, umacnia swoją pozycję na rynku jednocześnie pozbywając się lub minimalizując konkurencję. Dzięki połączeniu prowadzi nie tylko swoje interesy, ale także poprzez sukcesję o charakterze generalnym, zajmuje się dotychczasowymi interesami spółek przez siebie przejętych⁸.

Przejęcie, czy też inaczej inkorporacja, umożliwia zbycie przedsiębiorstwa bez zawierania umowy sprzedaży. Spółka przejmująca, która w wyniku łączenia nabywa przedsiębiorstwo, nie uiszcza określonej sumy pieniężnej, odpowiadającej wartości rynkowej nabywanego przedsiębiorstwa. Zapłata za nie dokonywana jest w formie nabycia przez wspólników przejmowanej spółki udziałów w spółce przejmującej⁹. W tym wypadku przyczyną łączenia jest potrzeba bądź też chęć posiadania statusu wspólnika oraz uprawnień z tym związanych, przez wspólników spółki przejmowanej w spółce przejmującej.

Podstawy łączenia się spółek w drodze fuzji są w dużym stopniu tożsame z przyczynami powyżej wskazanymi. Zarówno w przypadku łączenia przez przejęcie, tak jak w trakcie łączenia w drodze fuzji, jednym z głównych celów procesu jest osiągnięcie efektu synergii. Przyczyna, która różnicuje założenia dwóch różnych sposobów łączenia w tym zakresie wynika z faktu braku uprzywilejowania jednej spółki wobec pozostałych, co charakteryzuje przykład łączenia przez zawiązanie. Podmioty łączące się są na równorzędnej pozycji gospodarczej, tak więc podłożem fuzji jest chęć współpracy celem zwiększenia swoich wpływów na rynku. Często przyczyną wynikającą z działalności wielu małych, źle prosperujących spółek, jest chęć zjednoczenia, by uniknięcia postępowania likwidacyjnego, zminimalizowanie ponoszonych kosztów działalności oraz uniknięcie połączenia w wyniku wrogiego przejęcia¹⁰.

---

⁷ W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, Bydgoszcz – Kraków 2004.

⁸ M. Koralewski, *Transgraniczne prawo spółek*, Warszawa 2010, s. 14.

⁹ A. Opalski, *Europejskie prawo spółek. Zasady prawa europejskiego i ich wpływ na polskie prawo spółek*, Warszawa 2010, s. 412 i następne.

¹⁰ A. Kidyba A., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Tom II, Warszawa 2007, s. 845-846.

Poruszany powszechnie w piśmiennictwie przykładem przeprowadzenia procedury łączeniowej jest brak możliwości dostosowania się do obowiązków, nakładanych przez zmieniane przepisy prawa przez spółkę samodzielnie, co skutkuje potrzebą zawiązania współpracy z innym podmiotem gospodarczym¹¹.

Podsumowując, transgraniczne połączenie się spółek umożliwia ich wspólnikom lub akcjonariuszom działanie na bazie jednego podmiotu prawnego, przy wykorzystaniu przedsiębiorstw i zakładów znajdujących się na terytoriach różnych państw. Dzięki temu spółki mogą zaoszczędzić na kosztach m.in. zwoływania walnych zgromadzeń akcjonariuszy lub zgromadzeń wspólników odrębnie dla każdej z nich, sporządzania oddzielnych sprawozdań bądź też na ponoszeniu kosztów obsługi. W przypadku spółek łączących się za pomocą fuzji, mają one możliwość wyboru kraju nowej siedziby spółki, który gwarantowałby po przeprowadzeniu procedury łączeniowej najlepsze perspektywy rozwoju¹².

Łączenie się spółek jako przejaw europejskiej swobody przedsiębiorczości

Jednym z głównych celów powstania Wspólnoty Europejskiej była integracja gospodarcza pomiędzy państwami członkowskimi¹³. Przedsiębiorstwa to główne filary transgranicznego rynku gospodarczego, dlatego ustawodawca europejski już od lat sześćdziesiątych XX w. rozpoczął działania, w kierunku ustanowienia dla państw członkowskich przepisów, regulujących warunki współpracy przedsiębiorstw. Organizacja wspólnego rynku wewnętrznego w Unii Europejskiej, umożliwia realizację przez spółki kapitałowe strategii wzrostu zewnętrznego¹⁴.

Zasadniczą rolę w procesie tworzenia europejskiego prawa spółek odgrywają trzy podstawowe założenia: harmonizacja prawa spółek,

---

¹¹ A. Przewrocki, *Łączenie spółek kapitałowych*, Kraków 1996, s. 25.

¹² P. Piniór, *Transgraniczne łączenie się spółek*, Przegląd Prawa Handlowego 2007, nr 9, s. 4.

¹³ A. Opalski, *Europejskie ...*, s. 33.

¹⁴ D. Benduch, *Determinanty prawne transgranicznych połączeń spółek kapitałowych*, (w:) *Restrukturyzacja spółek kapitałowych. Zagadnienia ekonomiczne i prawne* red. J. Wojtyła, A. Witosz, Zeszyty Naukowe AE Katowice, Studia Ekonomiczne 2009, nr 55, s. 89.

tworzenie europejskich typów spółek, a także stworzenie możliwości swobodnego osiedlania się spółek¹⁵.

Harmonizacja prawa, czyli zbliżanie standardów prawa materialnego państw członkowskich, ma na celu zniwelowanie różnic w ich ustawodawstwach poprzez redukcje różniących się w nim elementów. Skutkiem harmonizacji jest wymiana i kontakt między spółkami przynależnymi do innych porządków prawnych. Uczestnicy obrotu mają pewność, że spółki, które podlegają różnym ustawodawstwom, pomimo innych systemów prawnych i reguł w nich panujących, działają na podobnych zasadach.

Stworzenie ponadnarodowych typów spółek ma na celu zapewnienie przedsiębiorstwom, które prowadzą działalność gospodarczą w różnych państwach członkowskich, możliwość korzystania z autonomicznej formy prawnej, której źródłem nie jest konkretne prawo krajowe. Przejawem działania, którego celem jest stworzenie ponadnarodowego typu spółki przez unijnego ustawodawcę, jest wydanie przez Radę Rozporządzenia SE¹⁶, ustanawiającego europejską spółkę akcyjną. Jest ona unijnym odpowiednikiem spółki akcyjnej prawa państwa członkowskiego, a także posiada wszystkie najważniejsze cechy ją charakteryzujące¹⁷.

Mobilność spółek na rynku Unii Europejskiej, przejawiająca się przyznaniem spółkom uprawnień do swobodnego osiedlania się oraz do prowadzenia działalności gospodarczej w innym państwie członkowskim, została wprost zagwarantowana przepisami traktatowymi, poprzez ustanowienie w akcie prawa pierwotnego Unii Europejskiej¹⁸, czterech fundamentalnych swobód przepływu: usług, towaru, kapitału oraz osób¹⁹.

Swoboda osiedlania się spółek, która umożliwia transgraniczne łączenia spółek kapitałowych, między państwami członkowskimi Unii Europejskiej, jest przejawem swobody zakładania przedsiębiorstw²⁰, która jako

¹⁵ T. Drygala, *Ewolucja, stan obecny i perspektywy rozwoju europejskiego prawa spółek*, M. Cejmer, J. Napierała, T. Sójka (red.), *Europejskie prawo spółek. Instytucje prawne dyrektywy kapitałowej*. Tom I, Zakamyczne 2004, s. 19.

¹⁶ Rozporządzenie Rady nr 2157/2001 z 8 października 2001 r. w sprawie statutu spółki europejskiej SE Dz.Urz. UE L 01.294.1.

¹⁷ A. Opalski, *Europejskie prawo spółek. Zasady prawa europejskiego i ich wpływ na polskie prawo spółek*, Warszawa 2010, s. 528.

¹⁸ TFUE zawiera przepisy normujące „Swobodny przepływ osób, usług i kapitału”.

¹⁹ A. Gawrysiak-Zabłocka, *Swoboda przedsiębiorczości w: Prawo Unii Europejskiej. Instytucje i porządek prawny. Prawo materialne*, red. A. Zawadzka-Łojek, R. Grzeszczak, A. Łazowski, Warszawa 2014, s. 507,

A. Opalski, *Europejskie...*, s. 34.

²⁰ Ang. *Freedom of establishment*.

część swobody przepływu osób, stanowi jedną z czterech, podstawowych swobód, będących filarami gospodarczej integracji europejskiej.²¹

Swoboda przedsiębiorczości uznawana jest za jeden z istotniejszych fragmentów rozwoju europejskiej integracji gospodarczej. Europejska integracja gospodarcza to proces o charakterze ponadnarodowym, który odbywa się pomiędzy państwami członkowskimi. Polega na łączeniu i integracji gospodarek krajów, wchodzących w skład Unii Europejskiej. Jej celem jest stworzenie wspólnego rynku między krajami członkowskimi. Wspólny rynek swoim zakresem obejmuje zarówno swobodny przepływ osób, towarów, kapitału oraz usług, jak również harmonizację regulacji prawnych w poszczególnych krajach członkowskich oraz realizowanie wspólnych założeń polityki gospodarczej²².

Przepisy traktatowe regulujące swobodę przedsiębiorczości jako regulacje zawierające prawa fundamentalne, wywołują skutek bezpośredni. Są bezpośrednio skuteczne, co przejawia się w tym, że państwa członkowskie stosują normy prawne, wynikające z art. 49-55 TFUE²³, bez wcześniejszej ich implementacji do prawa krajowego. Oznacza to, że adresaci swobody, czyli osoby fizyczne będące obywatelami państwa członkowskiego oraz podmioty wskazane jako spółki w art. 54 TFUE, mogą powoływać się na przepisy traktatowe przed sądami oraz wywodzić z nich przysługujące im uprawnienia.

Orzecznictwo Unii Europejskiej, poprzez wykładnię przepisów prawa pierwotnego wypracowało własną definicję swobody przedsiębiorczości. Zgodnie z tezą jednego z kluczowych dla niniejszej tematyki wyroku – *Factorame*, która zawiera klasyczną definicję przedmiotowego zakresu definiowanej swobody, „swoboda zakładania przedsiębiorstw, inaczej swoboda przedsiębiorczości oznacza wszystkie działania, które umożliwiają spółce samodzielne wykonywanie działalności gospodarczej, w innym państwie członkowskim, przez nieokreślony czas”²⁴. Działalność tą wyróżniają trzy kryteria: samodzielność prowadzenia działalności, trwała obecność w państwie członkowskim innym niż państwo macierzyste oraz transgraniczność.

---

²¹ A. Opalski, *Europejskie...*, s. 88

²² M. Szydło, *Krajowe prawo spółek a swoboda przedsiębiorczości*, Warszawa 2007, s. 129.

²³ Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej *Dziennik Urzędowy C 326*, 26/10/2012 P. 0001 – 0390.

²⁴ Wyrok TS z 25 lipca 1991 r., C-221/89, *The Queen v. Secretary of state for Transport. Ex Factorame LTD*, ECLI:EU:C:1990:257.

Pierwotna i wtórna swoboda przedsiębiorczości

Ze względu na zakres uprawnień przyznany spółkom przez przepisy traktatu istotne znaczenie, dla określania sposobów korzystania ze swobody przez spółki, ma podział traktatowej swobody przedsiębiorczości na pierwotną i wtórna²⁵.

Pierwotna swoboda przedsiębiorczości, uregulowana w artykule 49 akapit 1 zd. 1 TFUE (dawny artykuł 43 akapit 1 zd. 1 TWE)²⁶, polega na przyznaniu osobom fizycznym i prawnym, uprawnienia do przeniesienia głównego miejsca prowadzenia działalności (*primary establishment*)²⁷ do innego państwa członkowskiego. Korzystanie ze wskazanego uprawnienia w przypadku osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, znajduje swój wyraz w transgranicznej zmianie miejsca pobytu. W sytuacji, gdy z pierwotnej swobody przedsiębiorczości korzystają spółki, proces ten sprowadza się do przeniesienia siedziby spółki do innego państwa członkowskiego. Podjęcie przez podmiot gospodarczy działalności w innym państwie członkowskim wiąże się z rezygnacją z wykonywania działalności w państwie, w którym został on założony²⁸. Jak wskazuje A. Opalski, procedura transgranicznej zmiany siedziby podmiotu gospodarczego (w ramach swobody przedsiębiorczości) równocześnie ograniczona jest przepisami prawa prywatnego międzynarodowego krajów członkowskich²⁹. W konsekwencji prowadzi to do wielu trudności, przejawiających się przede wszystkim w ustaleniu prawa właściwego.

Wtórna swoboda przedsiębiorczości uregulowana w art. 49 akapit 1 zd. 2 TFUE (dawny artykuł 43 akapit 1 zd. 2 TWE)³⁰ wyraża się w możliwości podjęcia dodatkowej działalności gospodarczej przez osobę prawną, w państwie członkowskim Unii Europejskiej innym, niż państwo, w którym znajduje się jej zakład główny. Istota tego uregulowania polega na utworzeniu kolejnego miejsca działalności (*secondary establishment*) na terytorium innego państwa członkowskiego, przy jednoczesnym pozostawieniu zakładu głównego, w kraju powstania podmiotu

²⁵ A. Gawrysiak-Zabłocka, *Swoboda przedsiębiorczości*, s. 509, A. Opalski, *Europejskie...* s. 88.

²⁶ Art. 49 akapit 1 zd. 1 TFUE, „Ograniczenia swobody przedsiębiorczości obywateli jednego Państwa Członkowskiego na terytorium innego Państwa Członkowskiego są zakazane w ramach poniższych postanowień.”.

²⁷ A. Opalski, *Europejskie...*, s. 89.

²⁸ W. Klyta, *Spółki kapitałowe w prawie prywatnym międzynarodowym*, Zakamycze 2002, s. 125.

²⁹ A. Opalski, *Europejskie...*, s. 89.

³⁰ Art. 49 akapit 1 zd. 2 TFUE, „Zakaz ten obejmuje również ograniczenia w tworzeniu agencji, oddziałów lub filii przez obywateli danego Państwa Członkowskiego, ustanowionych na terytorium innego Państwa Członkowskiego.”.

uprawnionego³¹. W przypadku spółki przejawia się ona w utworzeniu oddziału lub agencji lub spółki zależnej³². Wtórnej swobody przedsiębiorczości nie należy jednak rozumieć w tym zakresie ściśle. Ze swobody podmiot uprawniony korzysta także, gdy jego obecność polega na prowadzeniu biura przez personel własny przedsiębiorstwa lub przez niezależną osobę, która jest upoważniona do działania na zasadach analogicznych do działalności agencji³³.

Najbardziej popularną formą korzystania przez spółki z wtórnej swobody przedsiębiorczości jest w praktyce tworzenie spółek zależnych w innych państwach członkowskich niż państwo macierzystej spółki, w wyniku czego powstają międzynarodowe zgrupowania spółek³⁴.

W piśmiennictwie sporna jest kwestia czy uprawnienie do transgranicznej fuzji przez spółki kapitałowe jest przejawem pierwotnej, czy też wtórnej swobody przedsiębiorczości. Zarówno pierwsze, jak i drugie rozwiązanie ma wielu swoich zwolenników, nie sposób jednak dokonać jednoznacznej kwalifikacji. Ze względu na wskazywane podobieństwa między transgraniczną fuzją a transgranicznym przeniesieniem siedziby przez spółkę, skutkiem czego jest przeniesienie siedziby spółki przejmowanej do państwa spółki przejmującej, zdaniem doktryny, jest to przejaw swobody pierwotnej. Równocześnie dostrzegalny jest argument przeciwny, którym jest fakt, iż spółka przejmowana traci swoją podmiotowość prawną dopiero w chwili połączenia; w związku z tym nie można założyć, że celem spółki przejmowanej jest działalność gospodarcza w innym państwie członkowskim, a właśnie te założenia konstytuują swobodę przedsiębiorczości³⁵.

W literaturze funkcjonuje również pogląd, iż transgraniczna fuzja to przejaw wtórnej swobody przedsiębiorczości, gdyż za materialny przejaw transgranicznej ekspansji spółki przejmującej byłoby uznanie przedsiębiorstwa spółki przejmowanej za oddział spółki przejmującej³⁶. Mankamentem powyższej tezy jest argument, nie obejmuje ona łączenia

---

³¹ W. Klyta, op. cit. s. 125.

³² A. Opalski, *Europejskie...*, s. 89.

³³ A. Gawrysiak – Zabłocka, *Swoboda przedsiębiorczości na tle innych swobód traktatowych*, M. Cejmer, J. Napierała, T. Sójka (red.) *Europejskie prawo spółek. Tom IV. Spółki zagraniczne w Polsce*, Warszawa 2008, s. 27.

³⁴ Ibidem, A. Opalski, *Europejskie...*, s. 89.

³⁵ E. Skibińska, M. Żuk, A. Lankamer-Prasolek, *Transgraniczne łączenie się spółek kapitałowych. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 7.

³⁶ J. Napierała, *Europejskie prawo spółek*, Warszawa 2008, s. 83.

przez zawiązanie oraz nie uwzględnia okoliczności, że łączenie przez inkorporację jest przejawem ekspansji spółki przejmowanej³⁷.

Spółka jako podmiot swobody przedsiębiorczości

Ze swobody przedsiębiorczości, gwarantowanej przez przepisy traktatowe krajom Unii Europejskiej, mogą korzystać osoby fizyczne, które są obywatelami państwa członkowskiego oraz podmioty prawa wskazane w art. 54 TFUE (dawny art. 48 TWE), określane wspólnie jako „spółki”. W przypadku osób fizycznych przynależność do Unii Europejskiej wynika z ich obywatelstwa, natomiast jeśli chodzi o podmioty wskazane w art. 54 TFUE, przynależność spółek do Unii Europejskiej została określona w bardziej skomplikowany sposób.

Traktat znacznie rozszerza definicję spółki w porównaniu do ustawodawstw krajowych poszczególnych państw członkowskich. Celem jego twórców było nie tylko objęcie podmiotowym zakresem zastosowania swobody przedsiębiorczości spółek powiązanych z Unią, ale także, przy uwzględnieniu różnic w ustawodawstwie państw członkowskich, zminimalizowanie potencjalnej sytuacji, której skutkiem byłoby ograniczenie tego zakresu³⁸. Zgodnie z art. 54 akapit 2 TFUE *Przez spółki rozumie się spółki prawa cywilnego lub handlowego, a także spółdzielnie oraz inne osoby prawne prawa publicznego lub prywatnego, z wyjątkiem tych, których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysków*. W rozumieniu przepisu, spółkami są wszystkie podmioty prawa, które prowadzą działalność gospodarczą, a nie są osobami fizycznymi. Działalność ta musi być działalnością zarobkową, nie ma jednak wymogu, aby była ona prowadzona z zamiarem osiągnięcia zysku³⁹. Konsekwencją tak szerokiego pojęcia spółki jest uprawnienie do korzystania ze swobody przedsiębiorczości, zarówno przez spółki kapitałowe, jak i handlowe spółki osobowe oraz spółki cywilne.

O uznaniu spółki za podmiot swobody przedsiębiorczości stanowią przede wszystkim dwie przesłanki; inkorporacja, inaczej utworzenie, zgodnie z prawem jednego z państw członkowskich oraz obecność na terenie Unii Europejskiej poprzez posiadanie: siedziby statutowej lub siedziby

---

³⁷ Ibidem.

³⁸ M. Szydło, *Krajowe...* s. 187.

³⁹ W. Klyta, *Spółki...*, s. 127.

organu zarządzającego lub siedziby głównego przedsiębiorstwa na obszarze Unii⁴⁰. Spółka, która korzysta ze swobody przedsiębiorczości musi wykazać swoistą podwójną więź z terytorium Unii Europejskiej; spełnione kryteria inkorporacji oraz kryteria miejsca prowadzenia działalności gospodarczej⁴¹.

Państwo, w którym spółka powstała zgodnie z jego prawem, nie tylko determinuje przynależność spółki do danego państwa członkowskiego, ale także powoduje, iż spółka staje się podmiotem, nie tylko prawa państwa inkorporacji, ale także prawa europejskiego⁴².

Drugą przesłanką, która musi zostać spełniona zgodnie z przepisami traktatowymi, aby spółka była podmiotem uprawnionym do korzystania ze swobody przedsiębiorczości jest spełnienie kryterium „obecności”, na terytorium Unii Europejskiej. W art. 54 TFUE wskazane są trzy, alternatywne łączniki; każdy z nich wystarczy, aby spółka spełniała wymagania przynależności do UE⁴³.

Przy korzystaniu przez spółkę z wtórnej swobody przedsiębiorczości, w piśmiennictwie wskazuje się kolejne kryterium, które musi być spełnione, aby spółka traktowana była jako byt prawny będący podmiotem swobody. Kryterium tym jest rzeczywiste powiązanie gospodarcze spółki z Unią, które ustalane jest na podstawie wysokości obrotów, czasu trwania zawartych przez spółkę umów z przedsiębiorstwami, znajdującymi się na terenie Unii oraz zakresu inwestycji spółki⁴⁴. Wymóg ten spełniony jest, jeśli spółka ma zarówno siedzibę statutową, jak i faktyczną w Unii Europejskiej. Sam fakt posiadania przez spółkę wyłącznie siedziby statutowej na terenie jednego z państwa członkowskiego nie determinuje realnego związku gospodarczego z Unią⁴⁵.

Podsumowując powyższe rozważania, aby spółka mogła być podmiotem swobody przedsiębiorczości, musi w chwili korzystania ze swych uprawnień być przynależna do Unii Europejskiej, czyli zostać założona zgodnie z prawem państwa członkowskiego oraz posiadać jedną z trzech wskazanych siedzib na terytorium Unii Europejskiej.

---

⁴⁰ Art. 54 akapit 1 TFUE „Na potrzeby stosowania postanowień niniejszego rozdziału spółki założone zgodnie z ustawodawstwem Państwa Członkowskiego i mające swoją statutową siedzibę, zarząd lub główne przedsiębiorstwo wewnątrz Unii są traktowane jak osoby fizyczne mające obywatelstwo Państwa Członkowskiego.”

⁴¹ A. Opalski, *Europejskie...*, s. 90.

⁴² J. Napierała, *Europejskie...*, s. 65.

⁴³ K. Oplustil, A. Mucha, *Transgraniczne reorganizacje spółek w świetle unijnej dyrektywy 2019/2121*, *Transformacje Prawa Prywatnego* 2020, nr 3, s. 141.

⁴⁴ W. Kłyta, op. cit., s. 128.

⁴⁵ J. Napierała, *Europejskie...*, s. 66.

Transgraniczne reorganizacje spółek w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej na przykładzie wyroku w sprawie Sevic Systems i Polbud

Wykładnia przepisów traktatu, w celu ustalenia zakresu uprawnień spółek w sferze swobody przedsiębiorczości, budzi wiele problemów. Rozbieżności między ustawodawstwami krajowymi państw członkowskich w sposobie ustalania prawa właściwego, uznania spółki przez państwo oraz chęć dążenia do zabezpieczenia własnego rynku przed imigracją ze strony lepiej rozwiniętych gospodarczo, zagranicznych podmiotów sprawiają, że interpretacja przepisów dostarcza wielu trudności. Dlatego też, tak istotne jest tzw. unijne prawo pomocnicze, czyli orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej⁴⁶. Jednym z zasadniczych rozstrzygnięć Trybunału Sprawiedliwości, które odgrywa ważną rolę w procesie wykładni przepisów o swobodzie przedsiębiorczości jest wyrok z dnia 13 grudnia 2005 r. w sprawie Sevic Systems⁴⁷, zgodnie z którym odmowa wpisu do rejestru handlowego transgranicznego połączenia spółki kapitałowej w drodze inkorporacji spółki zagranicznej przez spółkę będącą podmiotem prawa państwa członkowskiego jest ograniczeniem traktatowej swobody przedsiębiorczości. Orzeczenie miało zasadnicze znaczenie dla uregulowania doktrynalnie i praktycznie doniosłej kwestii, w przedmiocie odmiennego traktowania przez ustawodawstwo krajowe państw członkowskich fuzji transgranicznych oraz fuzji krajowych. Zdaniem Trybunału ustanowienie zakazu generalnego dla przeprowadzenia procedury fuzji zagranicznej, w ustawodawstwie krajowym państwa członkowskiego, jest niedopuszczalne, gdyż naruszałoby zasadę proporcjonalności, czego konsekwencją jest uznanie przez Trybunał odmowy

⁴⁶ W odniesieniu do zagadnień związanych z mobilnością spółek istotne znaczenie miał Wyrok TS z dnia 27 września 1988 r., C-81/87, *Daily Mail*, EU:C:1988:456 Wyrok TS z dnia 9 marca 1999 r., C-212/97, *Centros*, EU:C:1999:126., Wyrok TS z dnia 5 listopada 2002 r., C-208/00, *Überseering*, EU:C:2002:63., Wyrok TS z dnia 30 września 2003 r., C-167/01, *Inspire Art*, EU:C:2003:512..., Wyrok TS z dnia 16 grudnia 2008 r., C-210/06, *Cartesio*, EU:C:2008:723., Wyrok TS z dnia 29 listopada 2011 r., C-371/10, *National Grid Indus*, EU:C:2011:785., Wyrok TS z dnia 12 lipca 2012 r., C-378/10, *Vale*, EU:C:2012:440., Wyrok TS z dnia 7 kwietnia 2016 r., C-483/14, *K4 Finanz*, EU:C:2016:205., Wyrok TS z dnia 10 grudnia 2015 r., C-594/14, *Kornhaas*, EU:C:2015:806.

⁴⁷ Wyrok TS z dnia 13 grudnia 2005 r., C-411-03, *Sevic Systems AG*, Zb. Orz. 2005, s. I-10805.

wpisu połączenia spółki krajowej z zagraniczną za ograniczenie swobody przedsiębiorczości⁴⁸.

Trybunał odnosił się do trzech zagadnień; oceny czy odmowa rejestracji transgranicznego połączenia spółek przez sąd niemiecki była zgodna z prawem unijnym, czy wskazana procedura jest przejawem korzystania ze swobody przedsiębiorczości w rozumieniu art. 43 i 48 TWE oraz czy możliwe jest stosowanie ograniczeń przez państwo członkowskie wobec transgranicznej fuzji⁴⁹.

Podstawową tezę wyroku w sprawie *Sevic Systems* jest zakwalifikowanie transgranicznego połączenia jako jednego ze sposobu korzystania ze swobody przedsiębiorczości, gwarantowanej przez przepisy Traktatu. Zdaniem Trybunału, zarówno transgraniczna fuzja jak i inne przekształcenia spółek wynikają z potrzeby współpracy i konsolidacji spółek mających siedziby w różnych państwach członkowskich⁵⁰. Są one szczególnym sposobem korzystania przez spółki ze swobody przedsiębiorczości, niezwykle istotnym dla rynku wspólnego. Transgraniczna fuzja umożliwia wykonywanie danej działalności w nowej formie przy kontynuacji bytu prawnego podmiotu rozwiązanego, za pomocą jednorazowej operacji. Uzupełnieniem powyższego stanowiska jest uznanie przez Trybunał generalnej odmowy rejestracji transgranicznego łączenia za naruszające art. 43 i 48 TWE, w sytuacji, gdyby łączenie to mogło być przeprowadzone z udziałem spółek, posiadających siedzibę w państwie członkowskim⁵¹. Oznacza to, że sąd rejestrowy nie może odmówić rejestracji spółki, powstającej w wyniku transgranicznego połączenia, powołując się wyłącznie na transgraniczny charakter procedury. Wprawdzie analizowane orzeczenie dotyczyło sytuacji, w której zakaz transgranicznego łączenia wskazany był w statucie personalnym spółki przejmującej, analogicznie jednak należy rozciągnąć przedstawione przez Trybunał tezy także na zakazy transgranicznych fuzji przewidziane w statucie personalnym spółki przejmowanej⁵².

---

⁴⁸ K. Oplustil, M. Spyra, *Transgraniczne przekształcenia spółek kapitałowych w świetle wyroku ETS oraz Dyrektywy 2006/56/WE, Glosa do wyroku ETS w sprawie SEVIC Systems AG*, Europejski Przegląd Sądowy 2006, nr 5.

⁴⁹ J. Napierała, *Transgraniczna fuzja spółek- na przykładzie wyroku Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Sevic Systems*, Przegląd Prawa Handlowego 2006, nr 5, s. 21.

⁵⁰ Teza 19 Wyroku ETS w sprawie *Sevic Systems*.

⁵¹ A. Opalski, *Europejskie...*, s. 124.

⁵² K. Oplustil, M. Spyra, *Fuzja Transgraniczna...*, s. 53-54.

Trybunał próbował udzielić odpowiedzi na pytanie, czy korzystanie przez spółki z uprawnienia do transgranicznej fuzji jest przejawem pierwotnej bądź też wtórnej swobody przedsiębiorczości. Rozwiązanie tego problemu w kontekście orzeczenia nie jest jednoznaczne, gdyż zdaniem Trybunału, prawo do uczestnictwa w procesie transgranicznego łączenia może być to utożsamiane z korzystaniem zarówno z pierwotnej, jak i wtórnej swobody przedsiębiorczości⁵³. W rozstrzyganej przez Trybunał sprawie, patrząc z perspektywy spółki przejmowanej, transgraniczna fuzja pełni podobną gospodarczo funkcję, jak transgraniczne przeniesienie siedziby spółki. Nie jest to jednak pogląd w pełni słuszny, gdyż spółka przejmowana z chwilą wpisu do rejestru kończy swój byt prawny. Z kolei, z punktu widzenia spółki przejmującej może być to forma korzystania z wtórnej swobody przedsiębiorczości, gdyż spółka przejmująca nabywa przedsiębiorstwo spółki przejmowanej i wykorzystuje je jako swój oddział. W konsekwencji, spółka ta przenosi część działalności gospodarczej na terytorium innego państwa członkowskiego, przy jednoczesnej kontynuacji swej aktywności na rynku gospodarczym w swoim państwie macierzystym⁵⁴.

Kolejną poruszaną przez Trybunał kwestią było stwierdzenie, która ze spółek w opisanym wyżej stanie faktycznym korzysta ze swobody przedsiębiorczości. Trybunał w swym rozstrzygnięciu wskazał, iż w wyniku transgranicznej fuzji zarówno spółka przejmująca jak i przejmowana dokonują ekspansji gospodarczej do państwa innego niż macierzyste dla danej spółki, w związku z czym, obie spółki są podmiotami swobody przedsiębiorczości. Jeśli państwo macierzyste jednej ze spółek odmawia jej zdolności łączeniowej, to narusza interes nie tylko tej spółki, ale także podmiotu prawnego z innego państwa, który pozbawiany jest tym samym uprawnienia do transgranicznego połączenia⁵⁵.

Ograniczenie swobody transgranicznej fuzji jest dopuszczalne, gdy uzasadnione jest nadrzędnymi wymogami interesu ogólnego np. ochroną interesów wierzycieli, akcjonariuszy mniejszościowych i pracowników oraz uwzględniające zasady proporcjonalności. W konsekwencji przepisy traktatowe regulujące procedurę transgranicznego łączenia się spółek, nie muszą być w ten sam sposób implementowane do różnych ustawodawstw krajowych państw członkowskich. Instytucje rozszerzające ochronę

---

⁵³ J. Napierała, *Transgraniczna fuzja spółek...*, s. 23.

⁵⁴ A. Opalski, *Europejskie...*, s. 124.

⁵⁵ J. Napierała, *Transgraniczna fuzja spółek...*, s. 23.

np. interesów wierzycieli lub też akcjonariuszy mniejszościowych przed skutkami transgranicznej fuzji, w ustawodawstwie krajów wchodzących w skład Unii są dopuszczalne i nie stoją w sprzeczności z przepisami traktatowymi⁵⁶. W orzeczeniu Trybunał wskazał, że „co do zasady” jakiegokolwiek ograniczenia, których skutkiem jest uniemożliwienie spółkom, posiadającym siedzibę w innych państwach członkowskich, przeprowadzenia transgranicznej fuzji, nigdy nie mogą zostać usprawiedliwione, ponieważ w rażący sposób naruszałaby zasadę proporcjonalności⁵⁷.

Wśród wielu judykatów odnoszących się do transgranicznych operacji dotyczących spółek kapitałowych, przełomowe znaczenie zarówno dla definicji swobody przedsiębiorczości i mobilności spółek oraz reguł kolizyjnych, czyli ustalania statutu właściwego dla danego podmiotu, ma wyrok Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Polbud⁵⁸. Orzeczenie w sprawie Polbud dotyczy transgranicznego przekształcenia spółki w kontekście unijnej swobody przedsiębiorczości. W stanie faktycznym, wspólnicy Polbud sp. z o.o. podjęli uchwałę o przeniesieniu siedziby spółki do Wielkiego Księstwa Luksemburga. Następnie Polbud złożył wniosek do sądu rejestrowego o wpis likwidacji spółki. Spółka została wpisana do rejestru spółek luksemburskich oraz złożono do polskiego sądu rejestrowego wniosek o wykreślenie spółki z rejestru. Sąd Rejestrowy oddalił wniosek o wykreślenie spółki, wskazując że spółka nie została zlikwidowana, a jej siedziba została transgranicznie przeniesiona.

Z orzeczenia w sprawie Polbud wynika wiele wniosków w odniesieniu do norm kolizyjnych, jednak w związku z zakresem przedmiotowym niniejszego opracowania zostaną przedstawione lakonicznie. Przede wszystkim, Trybunał Sprawiedliwości uznał za sprzeczny z unijną swobodą sprawiedliwości przepis z ustawodawstwa krajowego państwa członkowskiego, uzależniający skuteczność transgranicznego przekształcenia i przeniesienia siedziby spółki od jej likwidacji w państwie, w którym powstała. Z orzeczenia wysuwa się konkluzja, zgodnie z którą traktatowa swoboda przedsiębiorczości umożliwia przeniesienie przez spółkę swej siedziby statutowej, równocześnie pozostawiając siedzibę rzeczywistą w państwie członkowskim, w którym została zawiązana. Państwo członkowskie może więc nie przyjmować siedziby statutowej jako łącznika kolizyjnego, zgodnie z którym wyznaczone jest prawo właściwe.

---

⁵⁶ K. Oplustil, M. Spyra, *Transgraniczne ...*, nr 5.

⁵⁷ M. Szydło, *Krajowe ...*, s. 402.

⁵⁸ Wyrok TS z dnia 25 października 2017 r., C-106/16, *Polbud*, EU:C:2017:804.

Z punktu widzenia swobody przedsiębiorczości, nie może jednak ograniczać uprawnienia innego państwa UE, do unormowania siedziby statutowej jako łącznika kolizyjnoprawnego. W polskim ustawodawstwie, na płaszczyźnie kolizyjnoprawnej siedziba statutowa jest bez znaczenia. Nie stanowi bowiem łącznika wyznaczającego statut personalny spółki. Zmiana prawa właściwego, zachodzi wyłącznie w wyniku przeniesienia siedziby rzeczywistej⁵⁹. Jeśli, tak jak w sprawie Polbud, dochodzi do przekształcenia transgranicznego i prawo państwa, do którego przenoszona jest siedziba (jedynie statutowa), uznaje za wystarczające wyłącznie przeniesienie siedziby statutowej, a pozostawienie w państwie zawiązania spółki jej siedziby rzeczywistej, to wówczas prawo państwa, które hołduje teorii siedziby rzeczywistej, nie może nie uznać doniosłych prawnie skutków takiej operacji. W konsekwencji podkreślić należy, że zmiana prawa właściwego dla spółki może nastąpić po jej założeniu, w wyniku jej przekształcenia i przeniesienia siedziby statutowej, nawet w sytuacji pozostawiania siedziby rzeczywistej w innym państwie członkowskim⁶⁰.

Dyrektywa 2019/2121 jako podstawa prawna procesu transgranicznego łączenia spółek kapitałowych. Dyrektywa 2005/56/WE

Postanowienia powyżej przytoczonego wyroku w sprawie Sevic Systems i Polbud, wskazują, że uprawnienie dla spółek do transgranicznego łączenia, jest przejawem swobody przedsiębiorczości, gwarantowanej przez prawo pierwotne Unii Europejskiej. Mają one skutek bezpośredni, co oznacza, że spółki z poszczególnych państw członkowskich mogą powoływać się na przepisy traktatu, które umożliwiają rozpoczęcie przez podmioty gospodarcze procedury. Ze względu jednak na cechę transgraniczności procesu, harmonizacja przepisów europejskich regulujących kwestię transgranicznego łączenia była niezbędna. Transgraniczna fuzja jest procesem niezwykle skomplikowanym poprzez swój międzynarodowy

---

⁵⁹ A. Wowerka, *Kolizyjnoprawne transgraniczne przekształcenie spółki a przeniesienie siedziby spółki. Kolizyjnoprawna zasada jednoczesnego stosowania prawa właściwego dla spółki przekształcanej i prawa państwa formy spółki docelowej. Przeniesienie siedziby spółki i zmiana statutu personalnego spółki*, Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd orzecznictwa 2018, nr 4, s. 60.

⁶⁰ K. Oplustil, A. Mucha, *Transgraniczne...*, s. 133.

charakter, a co za tym idzie nakładanie się kilku porządków prawnych, co może doprowadzić do wielu negatywnych konsekwencji i trudności na każdym etapie procedury dla obu jej stron.

Pierwsze projekty aktów prawa wtórnego, czyli aktów prawnych, stanowiących przez kompetentne organy Unii Europejskiej w postaci rozporządzeń, dyrektyw, zaleceń czy też opinii⁶¹, regulujących problematykę transgranicznego łączenia się spółek, mają swoje początki już w latach 60 XX wieku. Prace nad procedurą łączeń transgranicznych trwały od 1965 r., w ramach grupy eksperckiej pod patronatem prof. Goldmanna, która w 1973 r. przedstawiła pewne założenia transgranicznych połączeń między państwami wspólnotowymi. Ze względu na brak porozumienia między państwami członkowskimi, w przedmiocie uczestnictwa pracowników w procedurze łączenia, prace nie zakończyły się w tej kwestii sukcesem, zostały przerwane w 1983 r. Wypracowane przez grupę prof. Goldmanna założenia, były jednak uwzględnione przez komisję w trakcie tworzenia projektu Dyrektywy 2005/56/WE. Przełomem stagnacji w ustawodawstwie europejskiego prawa spółek, było uchwalenie Trzeciej Dyrektywy oraz Rozporządzenia SE Rady w sprawie statutu spółki europejskiej⁶². Do momentu uchwalenia Dziesiątej Dyrektywy, międzynarodowe łączenie się spółek kapitałowych możliwe było jedynie, jeśli dopuszczały taką procedurę przepisy państwa, w których znajdowała się siedziba spółki kapitałowej podlegającej połączeniu. Brak ustawodawstwa europejskiego w tym zakresie, doprowadzał do nakładania się kilku systemów prawnych, a co za tym idzie do kolizji przepisów. W konsekwencji, brak regulacji na poziomie europejskim powodował, że połączenia transgraniczne na terenie Unii były niezwykle kosztowne i czasochłonne oraz wiązały się z wieloma trudnościami natury prawnej. Nierzadko były również wykluczone przez kolizję systemów prawnych. Przed ustanowieniem europejskiego aktu umożliwiającego oraz normującego zasady procesu transgranicznego łączenia, międzynarodowe przedsiębiorstwa działały wyłącznie na sieci spółek-zależnych (spółek-córek), zakładanych w różnych państwach członkowskich. Spółki-córki były jednak niezależnymi bytami prawnymi od spółki-matki, co wiązało się ze wzrostem kosztów i trudnościami w organizacji działalności⁶³.

---

⁶¹ Art. TFUE (dawny art. 249 TWE).

⁶² M. Koralewski, *Transgraniczne łączenie się spółek kapitałowych na tle połączeń krajowych*, Warszawa 2009, s. 152.

⁶³ P. Piniór, *Transgraniczne ...*, s. 4.

Trzecia Dyrektywa⁶⁴ stanowiła wyjściowy akt prawa europejskiego wtórnego o restrukturyzacjach spółek. Formułowała naczelne zasady, które były podstawą we wszystkich rodzajach restrukturyzacji. Celem uchwalenia dyrektywy, było ustanowienie wspólnych standardów minimalnych w państwach członkowskich w zakresie ochrony interesów akcjonariuszy i wierzycieli spółek uczestniczących w procesie łączenia. Akt prawny miał ogromny wpływ na ustawodawstwo krajów wspólnotowych, w tym również na prawo polskie. Uchwalenie Trzeciej Dyrektywy służyło przygotowaniu podstaw pod stworzenie aktu prawnego konstytuującego ponadnarodowy typ spółki⁶⁵, czyli Rozporządzenia SE o spółce europejskiej, na którym w wielu kwestiach wzorowana jest Dziesiąta Dyrektywa⁶⁶.

Szczególną korzyścią, jaką za sobą niesie procedura transgranicznego połączenia spółek, jest możliwość efektywnego wykorzystania potencjału gospodarczego podmiotów działających na terenie państw członkowskich. Prawodawca europejski, widząc jak wiele zalet dla gospodarki niesie za sobą transgraniczna fuzja, zarówno dla interesu podmiotów prawnych biorących w nim udział, ale głównie dla gospodarki europejskiej, uznał za niezbędne uchwalenie aktu prawa wtórnego, regulującego wszystkie doniosłe kwestie procedury łączenia się spółek wewnątrz państw członkowskich⁶⁷.

Dziesiąta Dyrektywa ustanawiała zasady międzynarodowej fuzji. Ustawodawca europejski, przyjmując dyrektywę 2005/56 miał na względzie potrzebę współpracy i konsolidacji spółek, pochodzących z różnych państw członkowskich, pokonanie trudności pojawiających się w trakcie procedury łączeniowej, a także dążenie do usprawnienia wspólnego rynku europejskiego. Jednym z jej głównych założeń było wspieranie mobilności przedsiębiorców europejskich. Akt prawa europejskiego, zakładał transgraniczne łączenie się spółek kapitałowych, w celu rozwoju przedsiębiorczości a także swobodnego przepływu kapitału⁶⁸. Celem Dziesiątej Dyrektywy było ułatwienie dokonywania transgranicznych połączeń spółek kapitałowych posiadających siedziby w różnych państwach członkowskich⁶⁹ poprzez harmonizację przepisów państw członkowskich oraz utworzenie i umożliwienie funkcjonowania jednolitego rynku. Przepisy

---

⁶⁴ Dyrektywa 2005/56/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie transgranicznego łączenia się spółek kapitałowych, Dz.U. L 310 z 25.11.2005.

⁶⁵ A. Opalski, *Europejskie...*, s. 410.

⁶⁶ M. Koralewski, *Transgraniczne...*, s. 153.

⁶⁷ Ibidem, s. 4.

⁶⁸ Sz. Okoń, *Aspekty kolizyjnoprawne...*, s. 67.

⁶⁹ E. Skibińska, M. Żuk, A. Lankamer-Prasolek, op. cit., s. 14.

Dziesiątej Dyrektywy, które harmonizowały zasady transgranicznych połączeń spółek kapitałowych, umożliwiały uniknięcie problemów, powstających w wyniku oparcia procedury wyłącznie o przepisy prawa pierwotnego Unii Europejskiej, czyli art. 49 i 54 TFUE. Regulacje niwelowały trudności powstające z konieczności rozgraniczenia zakresów stosowania ustawodawstw państw członkowskich, ustanawiających normy prawne prawa spółek⁷⁰. Dziesiąta Dyrektywa wyznaczała standard minimalny, w przeciwieństwie do założeń Trzeciej Dyrektywy, co zasadniczo przejawiało się w braku uprawnienia dla państw członkowskich do uregulowania procedury połączenia poprzez ustanowienie surowszych wymogów niż uregulowane w dyrektywie⁷¹. W związku z nowelizacją przepisów dotyczących prawa spółek, treść Dziesiątej Dyrektywy została włączona do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek.

Dziesiąta Dyrektywa pomijała w swej treści regulacje inne niż podstawowe typy łążeń transgranicznych. Harmonizowała łącznie przez przejęcie oraz zawiązanie, przy czym pomijała takie transakcje jak np. łącznie wertykalne odwrotne, jednoczesne łącznie wielostopniowe, czy łącznie typu cash-out⁷². Równocześnie dostrzegalne były trudności dla małych przedsiębiorstw, w związku z przeprowadzeniem procesu transgranicznego łączenia⁷³. Skutkiem było podjęcie prac nad nowelizacją przepisów, w celu ułatwienia dokonywania łążeń transgranicznych⁷⁴. Doprowadziło to do przedstawienia przez Komisję w 2018 r. tzw. pakietu regulacji prawa spółek (company law package), który zawierał propozycje przepisów dotyczących transgranicznych przekształceń⁷⁵.

Uwarunkowania uchwalenia dyrektywy 2019/2121

Konsekwencją prac nad nowelizacją prawa spółek w zakresie ich transgranicznych przekształceń jest ogłoszenie dyrektywy 2019/2121

---

⁷⁰ K. Oplustil, M. Spyra, *Fuzja Transgraniczna...*, s. 264.

⁷¹ M. Koralewski, *Transgraniczne...*, s. 154.

⁷² K. Oplustil, A. Mucha, *Transgraniczne...*, s. 128.

⁷³ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z 25.10.2016 r., Program prac Komisji na 2017 r. Na rzecz Europy, która chroni, wspiera i broni, COM (2016), 710 final, s. 9.

⁷⁴ Ibidem.

⁷⁵ „Proposal for a Directive of the European Parliament and the Council amending Directive (EU) 2017/1132 as regards cross-border conversions, mergers and divisions”, COM(2018) 241 final.

zmieniającej dyrektywę (UE) 2017/1132 w odniesieniu do transgranicznego przekształcania, łączenia i podziału spółek⁷⁶. Potrzeba wprowadzenia do porządku prawnego nowelizacji wynika z preambuły, która w przeważającym stopniu odwołuje się do konieczności harmonizacji przepisów. Jak wynika z pkt 5 preambuły brak ściśle określonych rozwiązań normatywnych prowadzi do fragmentacji przepisów i niepewności, co z kolei ogranicza korzystanie ze swobody przedsiębiorczości. W konsekwencji, dochodzi do nieoptymalnej ochrony pracowników spółki, jej wierzycieli oraz wspólników i akcjonariuszy, w danych państwie członkowskim. Dyrektywa 2019/2121 miała więc doprowadzić do osiągnięcia przejrzystych ram prawnych dla bezpiecznych przekształceń transgranicznych oraz zapewnić ochronę udziałowców mniejszościowych poprzez wprowadzenie mechanizmów ochrony ich interesów. Tak jak w przypadku Dziesiątej Dyrektywy, ustawodawca europejski nie zdecydował się na przyjęcie modelu harmonizacji maksymalnej. Przepisy dyrektywy 2019/2121 wyznaczają standard minimalny dla ustawodawstw krajowych państw członkowskich, co poddawane jest krytyce doktryny⁷⁷.

Dyrektywa 2019/2121, jest aktem prawa europejskiego regulującym kwestię transgranicznego łączenia się przez spółki kapitałowe. Stanowi instrument harmonizacji ustawodawstw państw członkowskich w zakresie problematyki łączenia się spółek między krajami Unii Europejskiej. Odnosi się do trzech rodzajów transgranicznych operacji spółek kapitałowych tj. przekształceń, łączeń i podziałów. Została włączona do tytułu II dyrektywy prawa spółek.

Zakres podmiotowy dyrektywy 2019/2121

Dziesiąta Dyrektywa określała własną definicję „spółek kapitałowych”⁷⁸. Wyznaczana była w sposób minimalny, co uprawniało państwa członkowskie do rozciągnięcia jej obowiązywania także na inne typy

---

⁷⁶ Dz.U.UE.L.2019.321.1.

⁷⁷ K. Oplustil, A. Mucha, *Transgraniczne...*, s. 136.

⁷⁸ Na podstawie art. 1 Dyrektywy były to spółki utworzone zgodnie z prawem państwa członkowskiego, posiadające siedzibę statutową, zarząd główny bądź też główne przedsiębiorstwo na terenie Unii Europejskiej. Za podmioty Dyrektywy zgodnie z art. 2 uważane są również spółki kapitałowe, posiadające osobowość prawną i wydzielony majątek, którym wyłącznie odpowiadają za swoje zobowiązania. Spółki kapitałowe to także spółki, które, zgodnie z właściwym dla nich prawem krajowym podlega warunkom dotyczącym gwarancji (wskazanych w Dyrektywie 68/151/EWG) dla zapewnienia ochrony interesów wspólników i osób trzecich.

spółek, posiadających zdolność łączeniową na podstawie ustawodawstwa krajowego⁷⁹. Wprowadzała bardzo szeroką definicję spółki kapitałowej w porównaniu do ustawodawstw państw członkowskich. W zestawieniu jednak z zakresem podmiotowym traktatowej swobody przedsiębiorczości, zakres ten był zdecydowanie węższy. Dyrektywa 2019/2121 w art. 118 powieliła definicję spółki kapitałowej przy czym kolejnym warunkiem formalnym objęcia zakresem harmonizacji danego podmiotu gospodarczego jest ujęcie tego typu w załączniku II do dyrektywy 2019/2121. Ponadto, z art. 121 ust 1 lit a. oraz z pkt. 55 preambuły dyrektywy 2019/2121, wynika, iż partycypacja przez spółki w połączeniu transgranicznym możliwa jest jedynie, gdy ta spółka jest uprawniona do łączenia, na mocy przepisów prawa krajowego państwa członkowskiego, do którego przynależy⁸⁰.

Dyrektywa 2019/2121 opiera się na zakazie dyskryminacji połączeń spółek krajowych oraz połączeń transgranicznych. Spółki kapitałowe, które mogą być podmiotem połączeń krajowych, mogą na takich samych zasadach i w takim samym zakresie uczestniczyć w połączeniach ze spółkami kapitałowymi z innych państw członkowskich. Jeśli postanowienia dyrektywy 2019/2121 nie stanowią inaczej, każda spółka kapitałowa, która uczestniczy w transgranicznym łączeniu, pozostaje objęta zakresem przepisów krajowych prawa dla niej właściwego, którym podlegałaby uczestnicząc w łączeniu krajowym⁸¹. W związku z powyższym należy zaznaczyć, że to prawo krajowe spółki, determinuje zdolność do bycia podmiotem transgranicznego łączenia. W procesie transgranicznego łączenia, przy ocenie tzw. zdolności łączeniowej podmiotów, czyli uprawnieniu do połączenia ze spółką zagraniczną, należy uwzględnić statuty personalne wszystkich spółek, uczestniczących w procesie, wydaje się że ocena ta musi zostać przeprowadzona koniunktywnie. Uczestnictwo w procesie transgranicznego łączenia się spółek, jest możliwe, jeśli wszystkie porządki prawne, podmiotów prawnych biorących w nim udział, je dopuszczają⁸².

---

⁷⁹ M. Koralewski, *Transgraniczne...*, s. 164.

⁸⁰ Pkt 55 Preambuły „Niniejsza dyrektywa ułatwia także transgraniczne łączenie spółek kapitałowych. Przepisy państw członkowskich powinny dopuszczać połączenie transgraniczne krajowej spółki kapitałowej ze spółką kapitałową z innego państwa członkowskiego, jeżeli prawo krajowe danych państw członkowskich dopuszcza łączenie się tego typu spółek.”.

⁸¹ K. Oplustil, M. Spyra, *Fuzja Transgraniczna...*, s. 266.

⁸² Ibidem.

Podsumowanie

Dyrektywa 2019/2121 w sprawie transgranicznego łączenia się spółek kapitałowych przede wszystkim umożliwiła oraz usprawniła procedurę transgranicznej fuzji między państwami członkowskimi. Zminimalizowała bariery natury prawnej i administracyjnej, które utrudniały współpracę gospodarczą na poziomie europejskim. Jest ona wyrazem swobody przedsiębiorczości gwarantowanej krajom unii przez prawo pierwotne Unii Europejskiej oraz potwierdzonej linią orzeczniczą Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Przedsiębiorstwa z różnych państw macierzystych zostały uprawnione do zwiększenia swojego potencjału gospodarcze oraz ich efektywnego wykorzystania poprzez łączenie z innymi podmiotami gospodarczymi.

Regulacje dyrektywy poprzez harmonizację ram prawnych transgranicznych fuzji spółek kapitałowych, umożliwiają skuteczne rozgraniczenie miarodajnych zakresów statutów personalnych podmiotów uczestniczących w procesie. Ustanawiają dwuetapowy model postępowania, dzielą je na etap krajowy i finalizujący. Zgodnie z regulacjami kolizyjnoprawnymi oraz łączącymi się z nimi założeniami materialnoprawnymi dyrektywy 2019/2121, spółka w trakcie etapu pierwszego musi dopełnić wymagań nałożonych przez nią przez jej prawo krajowe. Dopiero podczas drugiego etapu dochodzi do zmiany statutu personalnego, obowiązujące będzie prawo właściwe dla podmiotu, który powstanie w wyniku transgranicznego połączenia. Jasne i precyzyjne postanowienia dyrektywy, pomimo wielu napotykaných trudności w praktyce, zasługują na pozytywną ocenę. Kolizyjnoprawne regulacje pozwalają wskazać prawo właściwe dla spółki w trakcie danego procesu, a zarazem materialnoprawne założenia pozostają neutralne wobec różnorodnych ustawodawstw państw członkowskich.

Bibliografia

Literatura:

- Benduch D., *Determinanty prawne transgranicznych połączeń spółek kapitałowych*, (w:) *Restrukturyzacja spółek kapitałowych. Zagadnienia ekonomiczne i prawne* red. J. Wojtyła, A. Witosz, Zeszyty Naukowe AE Katowice, Studia Ekonomiczne 2009, nr 55.
- Błaszczak P., *Transgraniczne przekształcenie spółki jako sposób korzystania ze swobody przedsiębiorczości*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2012, nr 11.
- Błaszczak P., *Prawo właściwe dla transgranicznego łączenia się spółek w świetle nowej polskiej ustawy*, J. Poczobut (red.), *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*, Warszawa 2013.
- Brodecki Z., *Europa przedsiębiorców*, Warszawa 2011.
- Chruściak M., *Łączenie transgraniczne*, „Gazeta bankowa” 2010, nr 5.
- Drygala T., *Ewolucja, stan obecny i perspektywy rozwoju europejskiego prawa spółek*, M. Cejmer, J. Napierała, T. Sójka (red.), *Europejskie prawo spółek. Instytucje prawne dyrektywy kapitałowej. Tom I*, Zakamycze 2004.
- Fiałkowska K., *Łączenie się spółek handlowych*, „Wiedza Prawnicza” 2011, nr 3.
- Frey R., *Transgraniczne łączenie się spółek kapitałowych*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2007, nr 7/8.
- Gawrysiak- Zabłocka A., *Swoboda przedsiębiorczości na tle innych swobód traktatowych*, M. Cejmer, J. Napierała, T. Sójka (red.) *Europejskie prawo spółek. Tom IV. Spółki zagraniczne w Polsce*, Warszawa 2008.
- Kidyba A., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz, Tom II*, Warszawa 2007.
- Klyta W., *Spółki kapitałowe w prawie prywatnym międzynarodowym*, Zakamycze 2002.
- Kołąkowska K., *Transgraniczne połączenie się spółek kapitałowych jako przejaw swobody przedsiębiorczości w świetle X Dyrektywy*, *Studia Prawnoustrojowe. T. 14*.
- Kołodziej T., *Transgraniczne przekształcenie spółki w prawie polskim na tle wyroku TS w sprawie Vale*, „Europejski przegląd sądowy” 2014, nr 3.
- Koralewski M., *Transgraniczne łączenie się spółek kapitałowych na tle połączeń krajowych*, Warszawa 2009.
- Koralewski M., *Transgraniczne prawo spółek*, Warszawa 2010.
- Luty P., *Połączenia i przejęcia transgraniczne z udziałem polskich spółek w latach 2005-2014*, Zeszyty Naukowe – Uniwersytet Szczeciński. Finanse, Rynki finansowe, Ubezpieczenia 2015, nr 73.
- Łuc M., *Ochrona wierzycieli i współników mniejszościowych przy transgranicznym łączeniu się spółek kapitałowych – implementacja przepisów dyrektywy 2019/2121 do polskiego porządku prawnego*, „Prawo Mediów Elektronicznych” 2021, nr 3.

- Makowicz B., *Transgraniczne połączenia spółek kapitałowych (dyrektywa 2005/56/WE i wyrok ETS w sprawie SEVIC) – analiza prawa wspólnotowego*, „Monitor Prawniczy” 2006, nr 16.
- Mucha A., *Ochrona wierzycieli w przypadku transgranicznego przeniesienia siedziby polskiej spółki kapitałowej do innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2017, nr 1,
- Napierała J., *Europejskie prawo spółek*, Warszawa 2008.
- Napierała J., *Transgraniczna fuzja spółek – na przykładzie wyroku ETS w sprawie Sevic System*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006, nr 5.
- Napierała J., *Transgraniczne przeniesienie siedziby spółki w świetle wyroku TS w sprawie Cartesio*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2009, nr 18.
- Okoń Sz., *Aspekty kolizyjnoprawne transgranicznego łączenia się spółek*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2012, nr 1.
- Opalski A., *Transgraniczne łączenie spółek – nowy sposób koncentracji przedsiębiorców w prawie polskim*, „Rejent” 2008, nr 7/8.
- Opalski A., *Europejskie prawo spółek. Zasady prawa europejskiego i ich wpływ na polskie prawo spółek*, Warszawa 2010.
- Oplustil K., *Transgraniczne przekształcenie i podział spółki w świetle prawa europejskiego i polskiego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2020, nr 3.
- Oplustil K., Spyra M., *Glosa do wyroku ETS sprawie Sevic System AG*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006, nr 3.
- Oplustil O., Spyra M., *Fuzja Transgraniczna z udziałem polskich spółek kapitałowych w świetle prawa europejskiego i polskiego* [w:] M. Cejmer, J. Napierała, T. Sójka *Europejskie prawo spółek. Tom IV. Spółki zagraniczne w Polsce*, Warszawa 2008.
- Pazdan M., *Prawo Prywatne Międzynarodowe*, Warszawa 2015.
- Piniór P., *Transgraniczne łączenie się spółek*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, nr 9.
- Poczobut J., *Osoby prawne w polskim prawie prywatnym międzynarodowym. Projekt nowelizacji ustawy*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2000, nr 3.
- Przewrocki A., *Łączenie spółek kapitałowych*, Kraków 1996.
- Pyziół W., Szumański A., Weiss I., *Prawo spółek*, Bydgoszcz – Kraków 2004.
- Rodzinkiewicz M., *Łączenie się spółek. Komentarz*, Warszawa 2003.
- Rosenkranz N., *Współistnienie i łączenie porządków prawnych w procesie integracji europejskiej*, „Ius Novum” 2010, Nr 3.
- Skibińska E., Żuk M., Lankamer-Prasołek A., *Transgraniczne łączenie się spółek kapitałowych. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Stefanicki R., *Transgraniczne łączenie się spółek kapitałowych w świetle Dyrektywy Nr 2005/56 WE*, „Rejent” 2006, nr 5.
- Szydło M., *Emigracja spółek na rynku wewnętrznym w ocenie ETS*, „Państwo i Prawo” 2009, nr 8.
- Szydło M., *Krajowe prawo spółek a swoboda przedsiębiorczości*, Warszawa 2007.

Szydło M., *Transgraniczne łączenie się spółek kapitałowych na rynku wewnętrznym w Unii Europejskiej*, „Rejent” 2006, nr 12.

Wieczorek E., *Transgraniczna fuzja spółek w aspekcie kolizyjnoprawnym*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2009, nr 1.

Wowerka A., *Podmioty stosunków prywatnoprawnych, Rozdział IV* M. Pazdan (red.) Prawo Prywatne Międzynarodowe, System Prawa Prywatnego, Tom 20A.

Wowerka A., *Wskazanie statutu personalnego spółek w kontekście unijnej swobody przedsiębiorczości. Jednolity „unijny” łącznik w zakresie krajowego międzynarodowego prawa spółek?* J. Poczobut (red.), Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego, Warszawa 2013.

Akty prawne:

Dyrektywa 2005/56/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie transgranicznego łączenia się spółek kapitałowych, Dz.Urz. L 310 z 25.11.2005.

Rozporządzenie Rady nr 2157/2001 z 8 października 2001 r. w sprawie statutu spółki europejskiej SE Dz.Urz. UE L 01.294.1.

Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej Dz. Urz. C 326, 26/10/2012 P. 0001 – 0390.

Ustawa z dnia 16 sierpnia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych z dnia 9 czerwca 2022 r. (Dz.U. 2023 poz. 1705).

Orzecznictwo:

Wyrok TS z 25 lipca 1991 r., C-221/89, *The Queen v. Secretary of state for Transport. Ex Factorame LTD*, ECLI:EU:C:1990:257.

Wyrok TS z dnia 13 grudnia 2005 r., C-411-03, *Sevic Systems AG*, Zb. Orz. 2005, s. I-10805.

Wyrok TS z dnia 25 października 2017 r., C-106/16, *Polbud*, EU:C:2017:804.

Wyrok TS z dnia 27 września 1988 r., C-81/87, *Daily Mail*, EU:C:1988:456.

Wyrok TS z dnia 9 marca 1999 r., C-212/97, *Centros*, EU:C:1999:126.

Wyrok TS z dnia 5 listopada 2002 r., C-208/00, *Überseering*, EU:C:2002:63.

Wyrok TS z dnia 30 września 2003 r., C-167/01, *Inspire Art*, EU:C:2003:512.

Wyrok TS z dnia 16 grudnia 2008 r., C-210/06, *Cartesio*, EU:C:2008:723.

Wyrok TS z dnia 29 listopada 2011 r., C-371/10, *National Grid Indus*, EU:C:2011:785.

Wyrok TS z dnia 12 lipca 2012 r., C-378/10, *Vale*, EU:C:2012:440.

Wyrok TS z dnia 7 kwietnia 2016 r., C-483/14, *KA Finanz*, EU:C:2016:205.

Wyrok TS z dnia 10 grudnia 2015 r., C-594/14, *Kornhaas*, EU:C:2015:806.